

Mie kujutus vaimsest alarengust, samuti kui muudest hälbivast käitumisest põhjustavatest nähtustest põeb neidsamu tõesid mida teisedki pooltsiviliseeritud totalitaarriigi tabuteemad. Ärganud avalikkus kuulutab ja kuuleb pool- ja käibetõdesid, mis parimal juhul vastavad paari-kümmene aasta eest levinud seisukohtadele. Segiläbi leiame ammuseid tõutervishoiuloo-sungeid, maksimalistlikke karskusteese, roosasid pilte arenenud lääneriikide vastavatest saavutustest. Ei oska muu kui ebaprofessionaalsuse ja objektiivse teabe nappusega seletada käibetõdede kajastumist mitmete haridusametnike ja kooliüendajate seisukohtades.

Viimase kolme aasta vältel ajakirjandusest korjatud materjalimäe võiks vältluse tarbeks teesidena kokku võtta nii:

1) Meie laste rumalus on eestlaste rahvuslik häbi, kui-võrd nii debiilsuse, edutuse kui ka närvikahjustuste taga on valdavalt padujoomine või vähemalt juhipitsid. Häbi selliste laste vanematele, saagem ja jäägem kaineks/karskeks! Karmide seaduste, suurte trahvide ja alkoholimüügi lõpetamisega pääseme häbits.

2) Lagunevates hoonetes paiknevad ülemajutatud erikoolid on ühelt poolt tarbetu koorem, teiselt poolt seal õpivate laste oleviku ja tuleviku rikkumine. Aeg on erikoolid sulgeda, debiilsed lapsed saata üldkooli, kus õhkkond on humansem.

Katsugem järgnevalt pisut selgust saada, mis on tõde, mis pooltõde ja mis lausa möödalask.

Tuleb nõustuda, et väikerahva püsivusetagatis on tema kõrge kultuuri- ja haridustase. Eesti NSV on umbes 4% kooliõpilaste suunamisega erikoolidesse ja -klassidesse NSV Liidus juhtkohal ja üks vähestest, kelle vastav statistika on avalikustatud. Juba on aga ärevus poliitikute, ametnike ja arstidegi hinges, kas ei peegelda see suhtarv meie, eestlaste suuremat rumalust, seega mandumist? Moskvas ja mujalgi avaldatakse järjest akadeemik Uglovi jm. autorite kirjutisi, mis seostavad viimamüügi kasvu abikoolide lisanõudmisega ning juhipitsid närvikahjustustega laste sünniga. Niisiis selgub, et teistegi rahvastel on mandumismuresid. Alkoholi-loogika järgi peaksid sellistest muredest vabad olema näiteks Kesk-Aasia rahvad, kus erikooli tööpoolest peaaegu polegi. Kas on sealne narkootikumitav sedavõrd süütu või on asi muus?

Mis tõsi, see tõsi. Alkoholil on oma osa arengu hälbimises. Bioloogilise ohutegurina kahjustab tulevase ema alkoholitartvitamine loodet (embrüüd), ei mõjuta aga pärilikkusmehhanismi. Märksa kaalukam on alkohol eluviisi osana ahelas, mida mööda kanduvad põlvest põlve harimatus, kultuuritus, koolivaenulik hoiak, paljudes maailma maades ka vaesus. Sellest nõiaringist väljamurdmine on raske pähele. Selleks ei piisa alkoholimüügi piiramisest, mugavustega korterite jagamisest ega algharitute palgamäärast, mis ületab õpetaja oma. Arengut vähe suunavas ja/või sellele ebasoodsalt mõjuvas kodus võimenduvad laste niigi halvad eeldused ja närvikahjustuste tagajärjed, kuigi raskematagi kahjustustega lapsed tuleksid varasest eest algava õige kohtlemise, ravi, koduse õpetuse ja suunamise korral sageli üldkoolis toime.

Ebasoovitavate tunnuste kandumist põlvest põlve kirjeldati õige värvikalt möödunud sajandil. Väljapaistvate teadlaste Bénédict-Auguste Moreli, Charles Darwini, Francis Galtoni ja teiste arutlused inimsoo/rassi degenererumise üle aitasid kaasa nn. mandumishüsteeria süvenemisele. Eri soost nõrgamõistislike ja nõdrameelsete tarvis avati hooldusasutusi. Sel sajandil võeti paljudes riikides vastu steriliseerimisseadusi (Eesti Vabariigis kehtis 1936—40). Nimetatud seaduse kuritarvitused natslikul Saksamaal diskrediteerisid seda. Laiemas kontekstis selgus, et üks ega teine «häbi» ei vähenenud seaduse

rakendumisel oluliselt. Viimaste hulgas, kes steriliseerimisseaduse tühistas, oli Rootsi 1975. Muidugi on eugeenikal nüüdisaegseid humanseid vahendeid mandumistunnuste süvenemise vältimiseks (vabatahtlik steriliseerimine, pärilikkusnõustamine, loote(vee)-uuringud, arsti nõuannete järgimine lapsetõrjuse saamise tingimusena jm.).

Lumpenproletariaadi järjepidevuse katkestamise viisid selgusid aga kõige kujukamalt, kui 1960. aastatel algas Ameerikas nn. viletsuvastase võitluse programm. Parimaiks osutusid abinõudekompleksid, mis tagasid hariduse väärtustamise aidatavate laste kodudes. Selleks tuleb koolis võimaldada igale õpilasele silmanähtav edu, avada koolitunnid lastevanematele ja meelitada nad koostööle.

Edasi 28.8.1988

RAHVUSLIK HÄBI ehk MILLEKS MEILE ERIKOOLID

Niisiis on oma osa küll bioloogilistel hälbepõhjustel ja vastavatel eugeenikameetmetel, kuid otsustav samm tuleb siiski astuda sotsiaalsfääris. Vaja on muuta propaganda rõhuasetust, kuivõrd hälvikute kasutamine joomisvastase argumendina loob ebaterve pingehõkkonna kõikide suhtes, kelle lastel juhtub midagi viga olema. Ajuhälvatusega laste vanemad pole sageli just seetõttu õigel ajal pöördunud abi saama ja lõppkokkuvõttes on raviviga lootusetult hiljaks jäänud. Paraku on kõikidel lapsevanematel mingi tõenäosus, et nende laps sünnib traumaga. On kohatu ja ebaetiline süüdistada selles tagantjärele lapse isa kolleegi juubelil joodud šampanjaklaasi pärast. Hoopis rohkem vajame aga ümbritsevate inimeste, kogu ühiskonna mõistmist ja tuge lapse arendamisel.

Kooliüenduses tuleb senisest teravamalt üles seada küsimus, kus ja kuidas õpetada seda kolmandikku lastest, kes praegu teistega võrdselt toime ei tule. Näib ehk paradoksaalne, kuid tegelikult ei peegelda erikoolide ja -klasside avamine meelte-, keha- ja vaimupuuetega ning käitumishälvetega lastele niivõrd rahvastiku üha halvenevast vaimset tervist kui haridussüsteemi arengutaset.

Rahvusvaheliselt on leidnud tunnustust erikasvatuse kolme arengufaasi idee. Koolikohustuse kehtestamise algusaegadel pannakse mitmetoimetulevad õpilased üldkooli, kus nad istuvad koolikohustuse lõpuni. Teine faas algab suurema tähelepanuga sisulisele toimetulekule koolis. Selgub, et vähediferentseerunud koolisüsteem on üldise koolikohustuse raames võimetu tagama edu kõigile elukohajärgsesse kooli tulnud õpilastele. Edutud püütakse suunata erikoolidesse ja -klassidesse, mida avatakse massiliselt. Enamik arenenud lääneriike jõudis nii kaugele esimesel sõjajärgsel aastakümnel. Meil on erikooli tüüpe kümme, Hollandis 17. Et oleme lõplikult teises faasis, seda näitab õpetajaskonna nõue hinnata kooliminejate laste vaimset arengut. Eks ikka lootuses saada «puhtaid» klasse ja kooli.

Sellega loome aga ühtlasi eelduse jõuda kolmandasse faasi. Pean silmas konflikte lastevanematega, kes ei taha saata oma last mujale kui kodulähedasse kooli ega soovi mõista, miks kool oma töoga toime ei tule. Koos humanisusideede levikuga põhjustas lastevanemate aktiivne vastuseis kergemate hälvetega laste integreerimist üldkooli, mida peetaksegi õpiabi kolmandaks

faasiks. Vastav seadus kehtib Itaalias 1971., USA-s 1975. ja Soomes 1985. aastast. Nende kehtestamisele eelnesid ulatulikud «rahvusliku häbi» puhangud ajakirjanduses, meie neljast protsendist osutus see häbi igatahes kaalukamaks, kõikides 12% ja 20% vahel. Jutt on lastest, kes kooli edukaks läbimiseks vajavad abi, olgu algklassides või murdeas, olgu emakeeles, matemaatikas või käitumise juhtimisel.

Seege osutub laste toimetulematust ikka kooli enda probleemiks. Kooliüenduse käigus tunnistatakse meil küll vajadust diferentseerida õppimise vorme, tempot ja mahtu, kuid õhku kipub jääma selle tagamine. Kui me tõsimeeli tahame koolis kujundada unelmühiskonna tööhoiakuid ja valmidust pidevõppeks, siis peame keskendumat püüdele tagada silmanähtav edu igale õpilasele nii õppimises kui tema enda, kaaslaste ja täiskasvanute poolt väärtustatud tegevuses. Kogu raskus on selles, kuidas tagada selliseid paraja pingutusega saadud eduelamusi võimetelt kirjus klassis, koolis. Programmid karpimise seniseid katseid ei saa pidada piisavaks. Niiuvis on ka loosungid õpetaja ja tema loovuse vabastamisest, kui loovuse all mõeldakse loengute koostamist ja dikteerimist (vt. S.-A. Villo märkust ajalooõpikute aegumusest 18. sept. «Edasis»). Ka laste ükshaaval õpetamiseks ei jätku iial raha ega õpetajaid. Tagajärjekas saab õpetamine olla ikkagi piisavalt üheaolistes rühmades ja diferentseerimist võimaldava õppematerjaliga, õpetaja aga osaku selgitada seoseid, mõttekäike, reeglite rakendamist.

Kolmandasse faasi jõudnud riikides on oluliseks saanud õpetuse sisuline tagamine. Vähemalt emakeelt ja matemaatikat tuleb õpetada eraldi: kirja- ja arvutusoskuse tagamiseks jääb jutt loovusest ja koolirõõmusest tühjaks abstraktsiooniks. Enamasti kujundatakse välja paindlik õpiabi eel- ja järelõppe, logopeediabi ja rühmatööga.

Võrdlusuurimused näitavad, et kergeste vaimupuuetega õpilasi saab üldkoolis edukalt õpetada, kui õpetamine on tagatud eesmärgiselt, diferentseeritud õpet võimaldavate õppekomplektide ja paindliku õpiabi ning õpetajad valdavad meetodikat. Meie kool vajab nende nõuete täitmiseks suurt hüpet edasi. Soojendust selleks oleme veidi teinud, kuid hoojooksule pole veel asunud. Alklassides katsetatav üldõpe on kindlasti suur samm edasi kooli muutmisel lapsesõbralikumaks. Seni jännis kolmandiku osalisekski toetamiseks on aga vaja, et üldõpet rakendavad õpetajad cskaksid lapsi lugema, kirjutama ja arvutama õpetada. Kool vajab sooja südamega asjatundjaid. Oleme maha jäänud nii pedagoogika teoorias kui praktikas. Kodu toet ei jõuaks algklassides edasi tugevamadki õpilased. Paraku on kodu abi peaaegu olematu sellel kolmandikul, kellele lugemise ja arvutusõpetuse puudulikkus algklassides lausa halvavalt mõjub.

Püüdsin eeltooduga jätta muljet, et vähemvõimekate olemasolu pole rahvuslik häbi. Häbi on meil põhjust tunda siis, kui püüame ajada koolipoliitikat, asja enne sisuliselt selgeks tegemata.

Olemasolevale erikoolisüsteemile on ehk vaja väikest täiendust (debiilsed käitumishälvikud, kõnekoolid), eelkõige aga vajatakse kõikjale korralikke tingimusi. Juurde vajame (eri)metoodikat tuntavaid algklassiõpetajaid, koolilogopeede, lisaks neile tarifitseeritud eel- ja järelõpet ning arendusklasse, kuhu õppenõukogu saab (ajutiseks) suunata püüdnud.

Muidugi saame meiega ükskord hakkama kergählvikute õpetamisega üldklassis. Seda siis, kui tehtud kõik vajalik. Seniks hoidugem virvatuledest ja ärgem puhugem väikest häbi suureks.

JAAN KÕRGESAAAR,
TRÜ eripedagoogikakateedri dotsent